KADER

Orgaan voor functionarissen van het Humanistisch Verbond

7e JAARGANG - JUNI-JULI 1964 - NR. 3

INHOUD

DE GEMEENSCHAP

Opmerkingen vooraf 35
Topkaderconferentie 36
De humanistische inhoud van onze gespreksgroepen 41
Noteert u dit even? 43
Voorbereiding congres 1965 44
De sprekerslijst 45
Wat verwachten de gemeenschappen van de spreker en hoe denken zij over hem? 46

GEESTELIJKE VERZORGING

Het Verbond en de geestelijke verzorging in het leger 50
G.V. en arbeidsbemiddeling 53
Het Verbond in de plaatselijke samenleving 55

HUMANISTISCHE VORMING

Organisatie humanistisch vormingsonderwijs in de gemeenschappen . . 56

TIJD EN TAAK

3 oktober	Regionale conferentie in het Erasmushuis.
10 en 11 okt.	Conferentie gespreksleiders op De Ark.
7 november	Regionale conferentie in het Erasmushuis.
okt.—dec.	Steunactie Bihar.
najaar	Voorlichting voor a.s. dienstplichtigen.
najaar	Voorbereiding congres 1965.
10 en 11 april '65	Congres in Utrecht.
alle maanden	Informatie van belangstellenden.

KADER

ORGAAN VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

REDACTIE: TH. W. POLET, EMMALAAN 16, SOESTDIJK, TELEFOON 02955-2508

ADMINISTRATIE: OUDEGRACHT 152, UTRECHT, TELEFOON 030—10163 EN 29563

De Gemeenschap

OPMERKINGEN VOORAF

Dit nummer van Kader komt net in de maanden dat we allemaal behoefte hebben om even uit te blazen. Dat mag dan ook wel, want niet alleen dat we een drukke tijd achter de rug hebben, er staan weer zoveel activiteiten op het programma, dat het wel nodig is even bij te laden.
Er is reden tot grote tevredenheid over de gang van zaken. De aanwas van nieuwe leden heeft onze verwachtingen overtroffen en we geloven, dat er nog geen einde aan hoeft te zijn. Maar dat betekent dan wel dat we door moeten gaan met onze informatie, die nu net goed op gang is. Met deze methode, samen met de grotere bekendheid via TV en pers, zijn uitzonderlijk goede resultaten bereikt en het zou zonde zijn als er nu mee gestopt werd.

In dit nummer komen enkele artikelen en berichten voor, die extra aandacht vereisen. Dat is in de eerste plaats de zaak van de geestelijke verzorging in het leger. Het gaat hier om een stuk werk, dat weliswaar door daartoe aangestelde raadslieden zal worden gedaan, maar waarvan de bekendmaking mede een taak is van onze besturen. Het komt er op aan, dat vooral in buitenkerkelijke kring men van het bestaan van deze geestelijke verzorging op de hoogte komt en dat zowel de dienstplichtigen zelf, maar ook hun ouders er kennis van dragen. We hebben drie jaar gekregen om te bewijzen dat er inderdaad behoefte aan bestaat, maar het is niet voldoende dat wij daarvan overtuigd zijn, en het er verder bij laten.

Een tweede zaak, niet zo belangrijk weliswaar, is de voorbereiding voor het congres. Daar behoeven de gemeenschappen niet zo erg veel aan te doen, maar er moet toch wel voor worden gezorgd, dat de bespreking van de voorstellen en amendementen niet in het gedrang komt. Dat is een kwestie van het vaststellen van enkele vergaderingen en daar moet tijdig rekening mee gehouden worden.

Tenslotte ,de actie-Bihar. Men zal zich herinneren waarover het gaat, n.l. geld bijeen te brengen om onze Indiase vrienden in staat te stellen een bescheiden stuk werk te verrichten in een provincie in hun land. Het is een ere-zaak voor het internationale humanisme dat dit verwerkelijkt wordt en daarbij wordt vooral naar de Nederlandse humanisten gekeken, omdat het Verbond in de Internationale een belangrijke rol vervult. Over die actie zelf kunnen we op dit ogenblik nog niet veel anders zeggen, dan dat er in de drie laatste maanden van dit jaar geld bijeen gebracht moet worden. En we stellen ons voor, dat dit bij uitstek een taak voor de jongeren zal moeten zijn, die daarbij hun fantasie vrij spel kunnen laten.

TOPKADERCONFERENTIE

De enige topkaderconferentie in het seizoen 1963—1964 is gehouden op 25 en 26 april j.l. Dat er dit seizoen maar één zo'n conferentie gehouden is, komt omdat er drie *regionale* kaderconferenties zijn gehouden en doublures moeten uiteraard voorkomen worden. Het belang van deze conferentie was vooral gelegen in het feit, dat er dit jaar geen congres is en dit dus de aangewezen plaats was voor het hoofdbestuur om met de vertegenwoordigers van de gewesten, de federaties en de grote gemeenschappen van gedachten te wisselen over de jaarstukken 1963. Voorzitter dr. J. P. van Praag zei in zijn openingswoord te hopen dat er van de besprekingen een stimulerende invloed zal uitgaan, stimulerend zowel voor de vertegenwoordigers als voor het hoofdbestuur.

De financiën

Dat het geen officieel congres was, bleek al onmiddellijk uit de volgorde van de agendapunten. Doordat penningmeester J. Pasman dit weekeinde ook nog verplichtingen elders had, werd begonnen met de financiële stukken. In zijn toelichting begon hij met er op te wijzen, dat er spanning bestaat tussen de inkomsten en uitgaven. Het is namelijk zo dat een levende en groeiende organisatie altijd meer zou willen ondernemen, dan de financiële middelen toelaten. Dat is niet altijd gemakkelijk maar wel gezond. Verder wijkt het reële financiële beeld van 1963 niet veel af van de begroting over de jaren 1963 en 1964. Wel is het tekort iets groter over het eerste jaar en is het eindcijfer over het tweede jaar groter, dan oorspronkelijk was te voorzien. Salaris- en andere kostenstijgingen maken dit echter onvermijdelijk, terwijl gelukkig ook een vergroting van de inkomsten verwacht mag worden, namelijk door de toeloop van nieuwe leden en de bereidwilligheid van de leden om hun contributie door de gestegen inkomsten in overeenstemming te brengen met de contributieschaal. Bovendien ziet het financiële beeld er iets gunstiger uit doordat het Verbond een niet onbelangrijke erfenis heeft ontvangen. Onvermijdelijk was in het afgelopen jaar de verhoging van het abonnement op Het Woord van de Week, zoals dit jaar de pensionprijzen van De Ark verhoogd moesten worden en volgend jaar het abonnement op Mens en Wereld dit lot zal moeten ondergaan. Dit laatste, zo bleek tijdens de discussie, zou wellicht niet noodzakelijk zijn, indien meer leden op het blad geabonneerd zouden zijn.
Circa 3.000 van de ingeschreven leden-adressen zijn geen abonnee op het blad. Tijdens de discussie kwam ook naar voren dat de revenuen van de ledenwinst pas volgend jaar doorwerken in de boeken van het centrale apparaat, hetgeen een der aanwezigen deed opmerken dat dit centrale apparaat er wel geen bezwaar tegen zou hebben indien gemeenschappen de landelijke kas thans reeds lieten meedelen in de financiële winst van de nieuwe leden, door bijv. overmakingen onder het hoofd 'gewetensgeld', zoals ook wel bij de belastingen gebeurt. Tenslotte kwam naar voren, dat de sector Geestelijke Verzorging een behoorlijke uitgavestijging vertoont, maar dat er goede hoop bestaat dat het Steunfonds deze stijging in zijn geheel kan opvangen.

Het jaarverslag

De avond van de eerste dag werd besteed aan een drietal inleidingen. Voorzitter Van Praag begon met een inleiding op de inleiding. Hij ging uitvoerig in op de positie van het Humanistisch Verbond in de samenleving en de problemen die er verbonden zijn aan het toenemend aantal werksoorten, die wij naast en met anderen verrichten. Het is daarbij steeds weer een opvallend verschijnsel, dat de gelijkberechtiging een feit is en dat deze strijd eigenlijk al vier jaar geleden in principe beslecht was. Er zal in dit opzicht nog veel moeten gebeuren en er zal nog geruime tijd mee gemoeid zijn, maar het zijn achterhoede-gevechten. Deze strijd is echter nimmer het doel geweest maar slechts een middel.

De Topconferentie op 25 en 26 april was blijkbaar een ernstige zaak . . . .

foto's Verduijn

. . . . ook bij het eten

Het doel is wel het ontwikkelen van een levensvisie om in de moderne wereld zinvol mee te leven; de buitenkerkelijken die er van gediend zijn een uitzicht bieden in hun bestaan en de bedreigde menselijkheid een kans te geven. Daaraan is verbonden het leveren van een bijdrage aan het totaal van de samenleving, maar dan ook een humanistische bijdrage van onze levensovertuiging uit. En hier rijst dan het grote probleem van de samenwerking, waar tegenover het vraagstuk van de verzuiling staat. Een problematiek, die ook binnen de eigen kring nog weleens verwarring wil stichten.

In de eerste plaats zijn er de activiteiten, die duidelijk aan een levensbeschouwing gebonden zijn of er uit voortvloeien. Bijvoorbeeld het werk van de bureaus voor Levens- en Gezinsmoeilijkheden. Men kan zich voorstellen, dat hier samenwerking ontstaat en die is er in wezen ook in de vorm van verwijzing naar elkaars instellingen. Verdere samenwerking zou kunnen betekenen het betrekken van één gebouw, een gezamenlijke administratie e.d., maar het eigenlijke werk dat inhoudelijk sterk gebonden

is aan godsdienstige of levensbeschouwelijke opvattingen, zal toch iedere instelling voor zich moeten verrichten.
Daarnaast zijn er die zaken, welke wel levensbeschouwelijk gebonden zijn, maar niet in die mate, dat geen inhoudelijke samenwerking met andere mogelijk zou zijn. De anderen, dat zijn de katholieken en protestanten, hebben over het algemeen van oudsher voor deze activiteiten bepaalde organisaties en ook al is dat niet het geval, dan beschikken zij meestal over meer mensen en ervaring. Indien dan samenwerking tot stand kan komen, waarbij alle partners gelijkelijk hun inbreng hebben, dan is er geen enkel bezwaar tegen samenwerking. Wanneer wij echter alleen mee mogen doen 'als we niet lastig zijn' dan verdient het de voorkeur zelfstandig dit werk op te bouwen. Vaak vinden we binnen eigen kring mensen die een hoge mate van meegaandheid vertonen ter wille van de lieve vrede of omdat werkelijk kleur bekennen lang niet altijd een eenvoudige opgave is. Over deze vorm van samenwerking riep de heer Van Praag het beeld op van vier spelende kinderen. Op een bepaald moment wordt besloten, dat men vadertje en moedertje zal gaan spelen. De rollen worden verdeeld: de oudste jongen wordt vader, het grootste meisje de moeder. Die daarop volgt het kind. Maar wat aan te vangen met de overblijvende dreumes: 'nou, jij bent het hondje!' In de samenwerking past het het Verbond niet de rol van het hondje te spelen. Met deze woorden hoopte spreker het belang aan te tonen van òf een werkelijk eigen inbreng òf het opzetten van eigen werk. In beide gevallen geldt behalve de kwaliteit ook de kwantiteit.

Vervolgens was het woord aan de algemeen-secretaris B. J. Max, die sprak over de relaties met de overheid. Hij begon met er op te wijzen, dat er veelvuldig contacten zijn op persoonlijk en vertrouwelijk niveau die uiteraard hun weerslag niet vinden in de jaarstukken. Deze contacten vinden nog weleens plaats voordat een ontwerp van wet wordt ingediend door de minister bij de Tweede-Kamer. Dat het H.V. officieel betrokken wordt bij de voorbereiding van een wet is maar zelden het geval. Dit is bijvoorbeeld niet het geval geweest bij de Noodwet Arbeidsvoorziening. Wel is onlangs een commissie ingesteld, die de minister zal moeten adviseren over een herziening van de Wet op de Lijkbezorging. In deze commissie is op verzoek van de Minister van Binnenlandse zaken een vertegenwoordiger van het Verbond benoemd. Indien nu het Verbond niet betrokken wordt bij de voorbereiding van een wetsontwerp, dan is het zaak dat de leden van het hoofdbestuur de ingediende stukken bestuderen om aanknopingspunten te vinden voor het Verbond. Dit is om tweeërlei redenen van belang. In de eerste plaats ter verkrijging van reële verbeteringen in de wetgeving en in de tweede plaats is dit een niet te miskennen vorm van public relations: het Humanistisch Verbond geeft acte de présence. Dit is bijvoorbeeld het geval geweest toen in 1948 reeds de Radio- en Televisiewet ter sprake is gekomen.

Tenslotte sprak de organisatie-secretaris Th. W. Polet, die uiteraard in ging op de groei van het ledenaantal, een groei die het vorig jaar reeds is ingezet. Dit is een verheugend verschijnsel maar het schept ook verplichtingen: landelijk zowel als in de gemeenschappen. Spreker draaide de stelling van de heer Van Praag om door er op te wijzen dat wij helaas

niet alleen veel leden nodig hebben, de kwantiteit dus, maar ook de kwaliteit een belangrijke rol speelt. Door de ledenaanwas krijgen de gemeenschappen een groter reservoir waaruit zij kunnen putten voor bestuurs- en andere functies. Maar dan moet men de leden kennen, men moet op „talentenjacht". De gemeenschappen hebben het in dit opzicht gemakkelijker dan het centrale apparaat, want zij staan dichter bij de leden. Daarom deed de heer Polet ook een beroep op de gewesten en gemeenschappen om het centrale apparaat te laten meedelen in de winst van hun talentenjacht. Ook landelijk is er veel commissiewerk, zijn er vertegenwoordigingen die vervuld moeten worden e.d. Zo er financieel een spanning bestaat tussen hetgeen er moet gebeuren en de beschikbare middelen, dit geldt in niet mindere mate voor de beschikbare personen en het werk, dat gedaan moet worden. Op het ogenblik zou er veel meer gedaan moeten worden, dat niet alleen bij gebrek aan financiële middelen achterwege blijft, maar ook omdat er uit onze leden (nog) niet de geschikte personen naar voren zijn gekomen.

Discussie

De zondagochtend was gewijd aan het systematisch doornemen van de jaarstukken, waarbij ook de drie gehouden inleidingen van de vorige avond ter sprake konden worden gebracht. De vertegenwoordigers werden in de gelegenheid gesteld vragen te stellen en kritiek te leveren, het bestuur had de mogelijkheid om verschillende punten nader toe te lichten.
N.a.v. een vraag over de status van de H.J.G. en het jongerenwerk, werd uiteengezet, dat door het minder bloeiende bestaan van de H.J.G. het landelijk apparaat was opgeheven: men had er doodeenvoudig de mankracht niet voor. Dit neemt niet weg, dat in verschillende gemeenschappen nog zeer actieve afdelingen van de H.J.G. draaiende zijn, maar dan als afdelingen van de plaatselijke H.V.-gemeenschappen. Verder zou het bijzonder nuttig zijn, indien de H.V.-gemeenschappen trachten informele jongeren-groepen in het leven te roepen, waar jongelui van ongeveer dezelfde leeftijd met elkaar over levensbeschouwelijke en andere zaken kunnen discussiëren en verder datgene kunnen doen, wat zij nuttig vinden voor een werkelijk gemeenschappelijk humanistisch jongerenleven. Bij de huidige stand van het jongerenorganisatie-leven is wel duidelijk geworden, dat deze groepen geen hechte organisatorische grondslag dienen te hebben. Dit vereenvoudigt het in het leven roepen van deze groepen en het min of meer weer geruisloos verdwijnen van dezelfde groepen om plaats te maken voor andere groepen.
Bij het hoofdstuk geestelijke verzorging kwam de geestelijke verzorging in het leger aan de orde, waarop de voorzitter uitvoerig antwoordde (zie elders in dit nummer).
Dit waren opnamen uit de topkaderconferentie 1964. Alle deelnemers aan dit weekeinde kunnen op een geslaagde bijeenkomst terugzien en het is te hopen, dat het hun de nodige inspiratie en energie heeft opgeleverd, om — ieder op zijn plaats — weer met frisse moed verder te gaan aan de nimmer aflatende taak: het humanisme en het Verbond die vorm te geven die in overeenstemming is met de opvattingen die het huldigt en de plaats te bezorgen waar het recht op heeft en die het waard is. M. V.

DE HUMANISTISCHE INHOUD VAN ONZE GESPREKSGROEPEN

Gespreksleiders stellen nogal eens de vraag hoe zij aan de door hen geleide groepsgesprekken een humanistische inhoud kunnen geven. Zij voelen zich onvoldoende thuis in de theorie van het humanisme, als wij dat zo mogen noemen, om dit te kunnen overdragen aan hun groep en daar hebben zij vermoedelijk ook wel gelijk in. Deze situatie geeft hen een gevoel van onzekerheid en twijfel of zij hun taak als gespreksleider wel voldoende aankunnen. Naar mijn mening berust dit gevoel van onzekerheid echter op een misverstand ten aanzien van de eigenlijke taak van de gespreksleider. Die taak is namelijk *niet* om een stuk humanisme van de leider aan de groep over te dragen, maar om leiding te geven aan een groep, die als groep in zijn geheel aan het werk is. De gespreksleider verdiept zich samen met de groep in het onderwerp, dat aan de orde is, *realiseert samen met de groep een stuk humanisme.*
Aan dit realiseren van een stuk humanisme in een gespreksgroep kunnen wij overigens nog verschillende facetten onderscheiden:

1. In een goede gespreksgroep vinden mensen gelegenheid zich eens uit te spreken over problemen of gedachten, waarmee zij zitten. Er wordt echt naar elkaar geluisterd, men probeert elkaar te begrijpen, men toont eerbied voor de mening van een ander, toetst zijn eigen mening aan andere opvattingen, de deelnemers worden allen aan het denken gezet. Daar behoeft nog geen woord humanistische theorie aan te pas te kamen, maar het is wel een manier om *mensen echt tot hun recht te laten komen.* We kunnen zeggen, dat op deze wijze een waardevol stuk practisch humanisme tot gelding komt.

2. Het *practisch beoefenen van zindelijk denken.* Het is van belang, dat het zoeken naar een stukje waarheid en het redelijk toetsen daarvan door veel mensen zèlf practisch wordt beoefend. Het leren onderkennen en vermijden van denk- en redeneerfouten alsmede het onderkennen en bestrijden van oneerlijke discussiemethoden behoren reeds lang tot de humanistische waarden. Ook hier gaat het nog meer om de methode dan om de inhoud van het gesprek en is het de taak van de gespreksleider de groep er toe te brengen de hier aangeduide denk- en redeneermethode goed te leren hanteren. Ook dat mag een stuk practisch humanisme worden genoemd.

3. Wij komen thans toe aan de inhoud van het gesprek, dat wij in eerste instantie willen omschrijven als een redelijke *verkenning van mens, leven en wereld* gericht op het aandragen van bouwstenen voor de opbouw van mens-, levens- en wereldbeeld. Wij moeten ons realiseren en ook aanvaarden, dat dit wel bouw*stenen* oplevert, maar nooit een heel gebouw. Daarvoor is namelijk naast af en toe een gesprek ook een portie studie en practische ervaring nodig. Maar voor een groepje mensen, die ieder voor zich bezig zijn met het verwerven van een eigen levensbeschouwing levert af en toe een groepsgesprek een boeiende en waardevolle aanvulling en toetsingsmogelijkheid op. De aanleiding tot het gesprek kan hier heel goed liggen in één van de vele publicaties van het Humanistisch Verbond.

4. Een belangrijk stuk inhoud van een humanistisch groepsgesprek willen wij gaarne onder een afzonderlijk punt brengen, zowel omdat dit punt onze aparte aandacht alleszins waard is als omdat deze problematiek een eigen aanpak vereist. Wij bedoelen hier het bewustworden, verdiepen en doordenken van de *levensproblematiek,* waarvan het zedelijk waardebesef een belangrijk deel vormt. De hier voor de hand liggende methodiek is het uitgaan van practische levenssituaties en deze nader bespreken. Bijvoorbeeld: Als wij iemand in het water zien vallen plegen wij de drenkeling te redden. Ja, maar waarom doen we dat eigenlijk? Over dit soort problemen heeft de heer Schonk een aantal gesprekssschema's uitgewerkt, die onze gespreksleiders bij de heer Schonk, p/a Centraal Bureau - Utrecht kunnen aanvragen.

Naar wij hopen vinden onze gespreksleiders in het bovenstaande enig houvast bij hun streven om aan de door hen geleide groepsgesprekken ook een humanistische inhoud te geven. Zoals u ziet kunnen wij hieraan verschillende facetten onderscheiden en we zijn al een heel eind op de goede weg als het ons lukt één bepaald facet goed tot ontplooiing te brengen.

J. de Leede

Aanbevolen Literatuur:

Gespreksleiders zullen veel plezier hebben van het bestuderen van een onlangs verschenen boekje van H. P. Zelko, *„Moderne discussie- en vergadertechniek",* Markaboek, prijs *f* 2,25. Hoewel dit boekje in het bijzonder is gericht op het groepsgesprek in het bedrijfsleven, er staat toch ook heel veel in, waar een leider van een humanistische gespreksgroep veel aan heeft. Aanbevolen!

Zaterdag en zondag 10 en 11 oktober wordt op „De Ark" in Nunspeet wederom een instructie-bijeenkomst voor gespreksleiders gehouden.

De inleider is C. H. Schonk, die aan de hand van bandopnamen vooral het gebruik van gesprekssschema's zal toelichten.

Wij verzoeken de leiders van gespreksgroepen met nadruk nu al deze dagen vast te leggen. Een uitnodiging komt via de gemeenschapsbesturen.

NOTEERT U DIT EVEN?

Regionale conferenties

Ook voor dit jaar staan twee regionale conferenties op de agenda, bestemd voor een tweetal bestuurders uit de gewesten en federaties én voor een vertegenwoordiger van het bestuur van de gemeenschappen (van gemeenschappen boven de 200 leden twee).
Vanuit het Centraal Bureau is hierover inmiddels een circulaire aan de besturen rondgezonden. Daarin heeft men kunnen lezen, dat deze conferenties *niet* op „De Ark" worden gehouden maar in het Erasmushuis, en ook alleen een zaterdag in beslag zullen nemen. De ervaring heeft geleerd, dat op die wijze meer bezoekers te verwachten zijn.

De eerste vindt plaats op 3 oktober voor de gewesten Noord-Brabant, Friesland, Gelderland, Groningen, Zuid-Holland-Noord, Utrecht/Het Gooi en de federatie Amsterdam en voor de gemeenschappen die in deze gewesten zijn gelegen.

De tweede is op 7 november voor de overigen, dus Drente, Noord-Holland, Zuid-Holland-Zuid, Limburg, Overijssel, Zeeland, Den Haag en eveneens alle gemeenschappen in deze gewesten.

Over het programma volgen nog nadere mededelingen. De zakelijke gegevens staan in de circulaire vermeld en we verzoeken de gewest- en gemeenschapsbesturen met klem nu al hun vertegenwoordigers aan te wijzen. Het zou bijzonder plezierig zijn als deze keer nu eens niemand ontbrak.

Gespreksgroepen

Aan een aantal gemeenschappen is een vragenlijst gezonden met verzoek deze aan de leiders van gespreksgroepen ter hand te stellen, als men tenminste een dergelijke groep of groepen heeft. De gespreksleiders wordt verzocht deze vragenlijsten zo goed mogelijk in te vullen en aan het C.B. te zenden opdat de commissie Groepswerk zich over de gang van zaken in het afgelopen jaar een oordeel kan vormen.
Wij verwijzen deze gespreksleiders verder naar de mededeling over het instructie-weekeinde in oktober elders in dit nummer.

Voorlichting a.s. dienstplichtigen

De grotere gemeenschappen worden nog eens gewezen op het artikel hierover in het nummer 1/2 van dit voorjaar. We hebben al gehoord, dat hier en daar plannen bestaan om tot het organiseren van bijeenkomsten te komen, maar het is nog niet voldoende.

Actie-Bihar

Het D.B. bereidt een plan voor om gedurende de laatste drie maanden van dit jaar de gelden bijeen te brengen voor het zgn. Bihar-project. (Zie In en Om van mei) Daarbij zal in hoofdzaak een beroep op de jongeren worden gedaan. U hoort binnenkort meer hierover.

VOORBEREIDING CONGRES 1965

Het congres zal volgend jaar worden gehouden op 10 en 11 april, en ook dit keer in het Jaarbeursgebouw in Utrecht. Wat dit laatste betreft wordt afgeweken van de regel, dat steeds in een andere stad wordt bijeen gekomen. Gebleken is, dat het vergaderen in Utrecht een aantal voordelen heeft, in het bijzonder wat de centrale ligging betreft en bovendien door de aanwezigheid van het Centraal Bureau.

Wij wijzen de gemeenschapsbesturen er met enige nadruk op, dat men er goed aan zal doen bij het opstellen van het winterprogramma een aantal vergaderingen in te lassen, waarop de congresagenda, de voorstellen en de amendementen besproken moeten worden. Als men dit tijdig vastlegt, ontstaan er geen moeilijkheden.

Volgens het huishoudelijk reglement, dat in artikel 19 de procedure aangeeft, is het schema in 1965 als volgt:

indiening der voorstellen *vóór* 21 januari;

indiening der amendementen *vóór* 18 februari;

rondzending beschrijvingsbrief 13 maart.

Indien er veel en belangrijke voorstellen, zowel van de zijde der gemeenschappen als van het hoofdbestuur komen, *kan* de bespreking hiervan en eventuele amendering in de knel komen, als er niet van te voren hiervoor een vergadering is vastgelegd. Dat is o.a. het vorige jaar hier en daar het geval geweest.

Het D.B. heeft overwogen, om, zonder wijziging van het reglement, wat een congresbesluit zou dienen te zijn, een oplossing te vinden die wat meer ruimte geeft. De gemeenschappen zouden bij voorbeeld hun voorstellen eerder kunnen indienen, zodat deze ook vroeger door het H.B. bekeken kunnen worden. Maar als men dit zou willen doen en er is veel voor te zeggen, dient wel bedacht te worden, dat ze dan vóór 20 november in Utrecht moeten liggen. Het H.B. vergadert op 28 november. In december wordt niet vergaderd, omdat het de laatste zaterdag Kerstmis is.

Het advies luidt dus: als het kan, dan de voorstellen vóór 20 november. Maar niemand kan een gemeenschap verbieden zich aan de reglementaire termijn te houden en zijn voorstellen uiterlijk 21 januari bij het bureau in te sturen. En het hoeft er slechts één te zijn om het hele mooie plan in de war te sturen.

We geloven ook niet, dat de termijnen, die hierboven werden genoemd, moeilijkheden zullen opleveren, onder voorwaarde, dat de vergaderingen, waar de congresstukken behandeld dienen te worden, tijdig worden aangekondigd en er in het hele schema rekening mee wordt gehouden.

Om de hele procedure nog eens te schetsen:

De gemeenschappen houden zó tijdig een vergadering, dat ze hun voor-

stellen vóór 21 januari hebben ingediend. Deze worden dan, na voorbereiding door het D.B. in de hoofdbestuursvergadering van 30 januari behandeld en uiterlijk op 4 februari aan de gemeenschappen gezonden. Waar het dus op aankomt is, dat in de dan resterende twee weken (dus tot 18 februari) door de besturen een vergadering voor bespreking wordt vastgesteld. O.i. behoeft dit geen enkel bezwaar op te leveren, men kan deze bespreking bovendien combineren met een jaarvergadering.
Ná ontvangst van de beschrijvingsbrief, waarin de congresagenda, de jaarverslagen, de voorstellen en amendementen en de financiële stukken zijn opgenomen moeten deze weer behandeld worden. Men heeft daarvoor de tijd tot vlak voor het congres, met dien verstande, dat de afgevaardigden al eerder gekozen moeten zijn.

DE SPREKERSLIJST

Te verwachten valt, dat de nieuwe sprekerslijst inmiddels in het bezit van de gemeenschapsbesturen gekomen is. Op het ogenblik dat we dit schrijven, wordt er n.l. op het Centraal Bureau de laatste hand aan gelegd.
Helaas is het niet gelukt, de lijst eerder te laten verschijnen. Verschillende tegenvallers zijn daarvan de oorzaak en we hebben er uit geleerd, dat we een volgende keer er nog eerder aan moeten beginnen. Maar we nemen aan, dat men er ook voor dit seizoen nog wel zijn voordeel mee zal kunnen doen.
We zijn overgegaan tot een andere uitvoering, n.l. door voor elke spreker een apart blad te maken. Dat heeft het voordeel, dat gegevens over nieuwe sprekers gemakkelijk kunnen worden tussengevoegd en, indien een spreker niet meer beschikbaar is, het betreffende blad kan worden vernietigd. Er is ook naar gestreefd, wat meer gegevens te krijgen en dat is inderdaad in vele gevallen gelukt.

Enkele nieuwe namen komen voor, oude bekenden hebben zich teruggetrokken. Het eerste is verheugend, het tweede jammer, maar daar zullen we ons bij moeten neerleggen. Ook het tarief is iets gewijzigd, en iedereen zal begrijpen dat daaraan niet valt te ontkomen ook al door de tariefverhoging van de spoorwegen.

Tenslotte nog één opmerking. Op de lijsten staat aangegeven, wanneer de betreffende spreker kan worden aangezocht en in vele gevallen zal men zien staan: *niet vóór 1 juli.* Dat is een vergissing. Het betekent, dat men zowel na deze datum als daarvoor zich tot de spreker kan wenden, en dus niet is gebonden aan een bepaalde termijn. Het is wat ongelukkig geformuleerd, maar het was al klaar toen het ontdekt werd, vandaar deze opheldering.

WAT VERWACHTEN DE GEMEENSCHAPPEN VAN DE SPREKER EN HOE DENKEN ZIJ OVER HEM?

Enkele jaren geleden heb ik op een sprekersconferentie, waarin het bovenstaande werd besproken, een inleiding gehouden. Nu alle gemeenschappen weer ijverig bezig zijn sprekers voor het seizoen bijeen te garen, leek het me wel aardig dit toespraakje nog eens af te drukken, zij het verkort en omgewerkt. Het was natuurlijk in de eerste plaats voor de sprekers bestemd.

Al eens eerder is door de sprekers de vraag gesteld of het niet mogelijk zou zijn een wijze van beoordeling te vinden, die hen iets zou vertellen over de indruk die zij in de gemeenschappen waarin ze zijn opgetreden, hebben gemaakt. Daaruit sprak niet alleen de behoefte om te weten wat men ervan terecht had gebracht, maar men wilde zich ook gaarne aanpassen aan de verlangens van de gemeenschappen.
Het toenmalige D.B. heeft zich er mee beziggehouden, maar zag geen kans een vorm te vinden, die aan dat doel beantwoordde. Wel meende men, dat het niet in de eerste plaats ging om het oordeel van de min of meer ervaren bestuurders, maar om dat van de gemiddelde bezoeker.
De vroegere redacteur van De Stemvork, een blad dat enkele jaren geleden het contact tussen de sprekers onderhield, onze vriend Schonk, heeft toen op bescheiden schaal een enquete ingesteld en een aantal bezoekers naar hun mening gevraagd. Hij heeft daar indertijd ook verslag van uitgebracht en is tot enkele conclusies gekomen, waarover straks meer.
Voor een spreker is het echter bijzonder moeilijk zich tot een hem onbekende toehoorder te wenden en te vragen wat deze er nu wel van vond. Niemand zal zeggen: het leek op niks, ik heb er niets aan gehad, ik heb me dood verveeld en kom alsjeblieft nooit meer terug.

Hoe kiest men de spreker?

Soms is het het onderwerp, maar meestal gaat men op de persoonlijkheid af, d.w.z. op de indruk die een spreker bij een vorige gelegenheid heeft gemaakt. Wie veel spreekt, wordt ook veel gehoord, en krijgt daardoor grotere bekendheid.
Onze sprekerslijst telt een aantal namen, waarbij we drie sterren zouden kunnen zetten, net als bij de beroemde eethuisjes. Maar dat zijn ook de mensen die tegen een heleboel aanvragen neen moeten zeggen, omdat ook zij recht hebben op een vrije zondag zo af en toe. Dan wordt het voor het bestuur moeilijker, want nu komen de minder bekenden aan de beurt. Men wil het zelfs wel eens aandurven met een onbekende, vooral als men van een bestuurder uit een andere gemeenschap heeft gehoord dat het best mee viel.
Eigenlijk kijkt men niet eens zo erg nauw. Ik maakte jaren geleden voor het eerst een congres mee en veroorloofde me toen enkele kritische opmerkingen over de sprekers, of liever over het feit, dat we niet van te

voren wisten wat we aan ze hadden. Men vond blijkbaar dat ik het op een nogal vlotte wijze had gebracht, want die zelfde dag had ik zes uitnodigingen voor een spreekbeurt in mijn zak.

Het oordeel van de toehoorder

Die uitnodigingen had ik vooral te danken aan het feit, dat ik op dat congres onder woorden gebracht had, wat meerderen net zo aanvoelden. En dat is ook wat Schonk bij zijn enquete heeft ontdekt, n.l. dat men van een spreker in de eerste plaats verwacht dat hij uitspreekt wat bij de toehoorder min of meer duidelijk leeft. Maar die spreker moet ook boeiend weten te zijn en zijn toehoorders stimuleren. Dat kan op velerlei manieren en wat voor de één aantrekkelijk is, behoeft dat voor een ander helemaal niet te zijn. Een klacht die dikwijls gehoord wordt is, dat de spreker te moeilijk is. Dat is geen eenvoudige zaak, want wat voor die spreker zelf glashelder is en doodsimpel, kan voor de toehoorder ondoorgrondelijke en pikzwarte duisternis betekenen.
De federatie Den Haag heeft in het voorjaar van 1958 een enquete gehouden, waarvan de resultaten in Kader van nov./dec. 1958 zijn afgedrukt. Ook daar werd vele malen op ledenvergaderingen de klacht vernomen, dat de lezingen te moeilijk zouden zijn en dat b.v. het rationalistische element te veel zou overwegen ten opzichte van het religieuze en de bezinning. Dat is voor een bestuur een reden om zich daarover te beraden en na te gaan, of het wel waar is. Men heeft toen op twee achtereenvolgende laatste bijeenkomsten van het seizoen aan de bezoekers een formulier ter hand gesteld, met verzoek dit na afloop ingevuld in te leveren, waaraan door 75% van de aanwezigen voldaan werd.
Op dat formulier waren alle 15 zondagmorgensbijeenkomsten vermeld met datum, spreker en onderwerp. Men kon voor het geven van een oordeel beschikken over drie kolommen, over de bijeenkomst als geheel, over de spreker, over de inhoud van de toespraak. En dan kon men in elke kolom op 4 of 5 manieren een waardering geven, wat de bijeenkomst betreft van zéér goed tot slecht, wat de sprekers betreft zeer goed, prettig, te moeilijke stijl, te saai of om een andere reden niet in de smaak vallend. Zo ook over het onderwerp. Het resultaat was over het algemeen op alle punten bevredigend.
Tegen deze methode zijn echter bezwaren. Ik acht het persoonlijk niet erg maatgevend om, zoals in Den Haag gebeurde, die vragen te stellen op de twee laatste bijeenkomsten van een reeks van 15. Men kan moeilijk verwachten dat iemand zich op de vijftiende bijeenkomst nog herinnert, hoe de inleiding op de eerste is bevallen, tenzij het òf uitzonderlijk goed òf een volstrekte sof was. Dat bleek ook al bij de uitkomsten van die enquete, dat op de dagen dat deze plaats vond de beoordeling zeer gunstig was. Wat niet wegneemt dat die bijeenkomsten ook inderdaad voortreffelijk geweest kunnen zijn.
Eigenlijk zou een bestuur elke keer de bezoekers vragen moeten voorleggen en aan het eind de hele zaak ernstig moeten bestuderen. Overigens bestaat in enkele besturen de goede gewoonte over elke bijeenkomst eens na te praten en zowel over de spreker, als over de inhoud van zijn toespraak van gedachten te wisselen.

Heeft men inderdaad verwachtingen van een spreker?

Als men hem kent en van vorige keren prettige herinneringen aan hem heeft, inderdaad. Ook als men iemand voor de radio heeft gehoord en met instemming geluisterd, zal men er prijs op stellen hem eens in persoon in zijn midden te hebben. Dat kan dan ook wel weer tegenvallen, maar dat in een andere zaak. Een bestuur streeft er meestal naar, sprekers aan te trekken, waarmee men niet al te veel risico loopt. Men wil liever geen gedonder van zijn leden en dat is ook begrijpelijk. Het zou daarom toe te juichen zijn, als de bezoekers de kans kregen wat duidelijker hun oordeel uit te spreken. Voor een gemeenschapsbestuur is het bij de keuze dikwijls een varen in de mist, waarbij men zich nog al te veel vastklampt aan de sprekerslijst. Slechts een enkele gemeenschap durft het aan, eens iemand anders uit te nodigen, en dan nog meestal, omdat men de „officiële" sprekers niet voor een klein gehoor durft te vragen of ze een grote reis te laten maken. Dat is zeer verdienstelijk, maar al te veel bescheidenheid is hier echt uit den boze. Bovendien staan op de lijst meestal al de beperkingen die de spreker zelf stelt, aangegeven.
Schonk heeft bij zijn gesprekken met de bezoekers ontdekt, dat velen de bijeenkomsten bezoeken omdat ze behoefte hebben aan contact met gelijkgezinden. Dus niet alleen vanwege de spreker of het onderwerp, en in die gedachtegang is het zelfs denkbaar, dat die spreker er helemaal niet zo veel toe doet. Dat is dan wellicht voor die spreker niet zo'n aangename ontdekking, maar des te prettiger om achteraf te constateren dat de toespraak mee heeft gewerkt aan dat gevoel van verbondenheid.
Als men vraagt over een bepaald onderwerp te spreken, heeft men natuurlijk verwachtingen. Maar het overgrote deel van de sprekers heeft bij de gemeenschappen een enorm crediet en alle vrijheid. Ze mogen zelf een onderwerp opgeven, en pas de laatste tijd komt er de vraag, om van te voren een korte omschrijving van de inhoud te geven. Dan is echter de afspraak al gemaakt. Vooral als het om een bezinningstoespraak gaat, zegt een titel bijzonder weinig. Ik zelf vind het altijd heel moeilijk een pakkende titel te verzinnen en ik verschuif dan ook meestal, als ik in het voorjaar een spreekbeurt aanneem het noemen van die titel naar een later tijdstip. Bovendien heb ik een tijdje gemeend, dat het actueel moest zijn en liefst zonder het woord „humanisme" er in. Maar ik heb geleerd, dat je daar ook mee moet oppassen. Ik gaf voor de gemeenschap Utrecht eens op „De halve spoorbomen". Die dingen waren net zo'n beetje aan het verschijnen en ik zag er wat in om daar een naar mijn mening aardig praatje om heen te breien. Prompt werd na het verschijnen van de aankondiging de secretaresse door een afdeling van de Spoorwegen opgebeld, waar men wilde weten of ik wel bevoegd was over dat geval te spreken en wat ik eigenlijk wilde gaan beweren. Op de bewuste ochtend was een technisch ambtenaar van de N.S. aanwezig, en die heeft na afloop haarfijn uit de doeken gedaan hoe die dingen werkten. Dat was dus een toegift.

Voorafgaand overleg gewenst

De ideale situatie zou natuurlijk zijn, dat de gemeenschap van te voren uitvoerig met de spreker overleg zou kunnen plegen. Door een wat uitge-

breider omschrijving van de inhoud in de nieuwe sprekerslijst worden de besturen wel iets wijzer. Maar ten aanzien van bezinnings- en voorlichtingstoespraken blijft het toch maar afwachten en het is daarom begrijpelijk dat men het niet altijd met een tot nu toe onbekende aandurft. Overigens moet men ook een beetje vertrouwen hebben in de samenstellers van de lijst, er wordt wel geen examen afgenomen, maar het is toch ook weer niet zo, dat iedereen er maar wordt opgezet. Maar de drie sterren zijn maar voor enkelen!
De ene spreker doet het overigens in de ene gemeenschap beter dan in de andere. De sfeer hier ligt hem beter dan elders, de aard van zijn onderwerp slaat beter aan, zijn wijze van zeggen is beter verstaanbaar. Ook de spreker heeft zo zijn menselijke voorkeuren en gaat liever naar de ene gemeenschap dan naar de andere. En dan komen we weer op het aloude punt van de stijl. Ook een goede spreker met een jarenlange ervaring zal in een prettige omgeving met een aandachtig en goed reagerend publiek zich meer geïnspireerd voelen dan in het aftandse kroegje, waarin we soms, dikwijls noodgedwongen, moeten optreden. Probeer maar eens je gehoor te bezielen als in de zaal ernaast de harmonie aan het oefenen is of het plaatselijke zangkoor, of als in de, slechts door een glaswand gescheiden gelagkamer een internationale voetbalmatch op de TV wordt vertoond, luide becommentarieerd door de stamgasten.
Want zoals de gemeenschappen wat van de spreker verwachten, het omgekeerde is ook het geval. Hij geeft zijn tijd en ontbreekt vele avonden en soms hele zondagen in zijn gezin, en dan mag er ook wel iets tegenover staan. Want zelfs de meest idealistische werker voor het Verbond, die door zijn toespraken het humanisme wil verbreiden of bezinning wil wekken, is op den duur tegen dergelijke teleurstellende ervaringen niet opgewassen. Maar er is al veel gewonnen als men van te voren vertelt hoe de situatie is, of er veel of weinig bezoekers komen, of er een pauze is met koffie enz. En steeds maar weer trachten een behoorlijke zaal te vinden, al is dat geen eenvoudige opgave. En ik weet, dat dit voor vele besturen een aanhoudende zorg is, ook al omdat behoorlijke vergadergelegenheden blijkbaar door vele gemeentebesturen als een overdreven luxe beschouwd worden. Persoonlijk geeft ik de voorkeur aan een ruime huiskamer boven een holle zaal, vooral als het aantal bezoekers zo om en nabij de 15 is.

Hoe denken de gemeenschappen over de spreker? Over het algemeen bijzonder goed al was het alleen maar omdat hij bereid is zich grote offers te getroosten. Laat het dan ook voor de spreker een genoegen zijn, om in de gemeenschap te komen en er vandaan te gaan, niet met het gevoel van: ziezo, dat karwei is weer plat, maar voldaan en zelf ook gesterkt door de ontmoeting, de belangstelling en het gesprek.

Polet

Geestelijke Verzorging

HET VERBOND EN DE GEESTELIJKE VERZORGING IN HET LEGER

Tijdens de bespreking van het jaarverslag 1963 op de Topkaderconferentie op 25/26 april werd o.m. de vraag gesteld, waarom de geestelijke verzorging bij de strijdkrachten een zaak is van het Verbond en niet van het Thuisfront. Daarop heeft voorzitter van Praag uitvoerig geantwoord en we menen er goed aan te doen, dit antwoord hieronder af te drukken. Er zal nog wel eens meer naar gevraagd worden.

Een stukje geschiedenis

Toen het Humanistisch Thuisfront werd opgericht, was daarbij het Verbond slechts betrokken in persoonlijke vorm. Leden van het H.V. zaten ook in het stichtingsbestuur van het Thuisfront.
Er is toen de afspraak gemaakt, dat t.a.v. de militaire tehuizen en het vormingscentrum dit een zaak van het Thuisfront zou zijn.
Over geestelijke verzorging door humanistische raadslieden zijn reeds gesprekken gevoerd met de toenmalige minister ir. Staf. Deze heeft steeds op „voortreffelijke" wijze de boot weten af te houden, o.m. door verhoging van de subsidies voor het Thuisfront, en in dat stadium kon men daar niet eens zo bijzonder ontevreden over zijn. Dat wil niet zeggen, dat die geestelijke verzorging als wens en eis daarmee van de kaart was, want die bleef bestaan.
Toen minister Visser optrad, kwam de zaak anders te liggen. Op aandrang vanuit de Tweede Kamer om ook de humanistische raadsman toegang tot de strijdkrachten te verlenen, kwam de minister met zijn bekende argument, dat hij niet in de noodzaak geloofde. Hij had immers zelf een onderzoek ingesteld door aan 4(!) militairen te vragen of ze er behoefte aan hadden, maar dat bleek niet het geval te zijn. De humanisten werden toen uitgedaagd om aan te tonen, dat die behoefte er wel was en die toegeworpen handschoen is opgenomen.
Men zal zich herinneren, dat in september 1961 op beperkte schaal een enquete onder voormalige en toekomstige dienstplichtigen is gehouden, benevens onder hen die op dat ogenblik in dienst waren. Het resultaat was nogal opzienbarend, want ruim 6000 antwoorden gaven te kennen, dat er een behoefte bestond aan raadslieden van humanistische huize. Van die 6000 waren er maar liefst 2000 van militairen, die op dat ogenblik onder de wapenen waren.

Tot zijn eer moet gezegd worden, dat minister Visser toen heeft verklaard overtuigd te zijn en er is een nota gevolgd, die het mogelijk maakte humanistische geestelijke raadslieden tot de strijdkrachten toe te laten, vooralsnog als proef en op beperkte schaal. De Kamers verklaarden zich hiermede in meerderheid accoord, zij het, dat er een commissie-Stokman kwam die over de zgn. modaliteiten zou gaan praten.
Bij deze besprekingen, waarbij dus over de vorm en de verhouding tot de godsdienstige verzorging gepraat werd, kwam naar voren, dat het voor de regering onaanvaardbaar is, dat verzorging vanuit een stichting zou plaats vinden. Men stond erop, dat het Humanistisch Verbond de verantwoordelijkheid zou dragen, precies zo als bij alle andere vormen van geestelijke verzorging, waarbij de overheid betrokken is, b.v. in de Inrichtingen van Justitie.

Verantwoordelijkheid van het Verbond

Tegen deze ergumentatie was geen steek in te brengen, we konden ons er niet aan onttrekken en ook het Thuisfront ging er mee accoord. Door de vorming van een directorium, waarin van de kant van het H.V. en het Thuisfront vertegenwoordigers zijn aangewezen, bleef de band met het Thuisfront nog bestaan.
Dit betekent niet dat de minister de *inhoud* van de geestelijke verzorging zou bepalen. Reeds vanaf het begin is van humanistische zijde betoogd dat dit een zaak was van het genootschap dat de geestelijke verzorging geeft. Ook de vrees die van kerkelijke zijde af en toe is uitgesproken, dat de humanistische verzorging een anti-kerkelijke en anti-godsdienstige propaganda zou betekenen, is dwaasheid. Men zou, met de ervaringen op ander gebied, beter kunnen weten.

De raadslieden

De geestelijke verzorgers bij de strijdkrachten zijn gemilitairiseerde *burgers*. Ze dragen wel een uniform, maar zijn alleen uiterlijk militair, want ze leggen *geen* officiers-eed of belofte af. Ze staan niet onder het militaire recht, maar onder *ons* gezag.
Dat dragen van het uniform is bovendien een zaak die samenhangt met het internationale recht en tevens vergemakkelijkt het de bewegingsmogelijkheden binnen de strijdkrachten en voorkomt het een soort afzondering t.a.v. de veldprediker en de aalmoezenier.
Natuurlijk dienen ze zich te houden aan de regels, net als de raadslieden in de gevangenis.
De raadsman spreekt zich niet vóór of tégen het leger uit. Dat ligt al besloten in de opvatting van de humanistische geestelijke verzorging, waarbij de cliënt zelfstandig een beslissing dient te nemen. („Geestelijke verzorging is de systematische ambtshalve bemoeienis met de mens in zijn geestelijke moeilijkheden en bij de ontplooiing van zijn mens zijn, teneinde de krachten te activeren die hem in staat stellen zelfstandig een levensvisie te hanteren, waardoor hij met zijn totale zijn betrokken raakt op het totaal van zijn bestaansverhoudingen.") (Geestelijke Verzorging op humanistische grondslag, pag. 7, 1953.)
Deze houding van de raadsman betekent niet dat hij de standpunten niet zou moeten kennen, want de cliënt kan er mee aankomen. Daarom is het

voor ons ook onbegrijpelijk, waarom de hoofdveldprediker Ds. Bos zo te keer ging tegen Ds. Dieckerhof, want deze laatste staat op het standpunt, dat de veldprediker *alle* standpunten dient te kennen, dus ook van degenen die de atoombom afwijzen. Het zou echter heel wat anders zijn, als de raadsman of de veldprediker in het leger propaganda tegen de atoombom zou voeren. Dat kan net zo min als propaganda tegen het gevangeniswezen binnen de muren van de gevangenis.
Het is overigens niet onze taak om het onderwerp te vermijden, elke militair moet hierin zijn eigen verantwoordelijkheid dragen.

Anti-militairistische raadslieden?

Kan dit? In principe wel, al ligt het niet voor de hand juist anti-militairisten te benoemen. Maar de beoordeling ligt bij ons en ook zij zouden geen propaganda mogen maken. Nu mag wel worden aangenomen, dat anti-militairisten bepaald niet staan te dringen om een dergelijke functie te vervullen. Maar hier ligt het accent niet, want men is in de eerste plaats raadsman. Wie meent dat de thans voorgedragen raadslieden houwdegens zouden zijn, vergist zich.

Dit moet slagen

Het komt er thans practisch op neer, dat hoofdraadsman Lips met zijn vier raadslieden aan het werk kan gaan. Maar ze kunnen alleen wat doen, als de militairen, voorzover minderjarig, van hun ouders een schriftelijke toestemming hebben. En het is duidelijk, dat het daarom een zaak van prestige geworden is, om in de komende proefperiode duidelijk aan te tonen dat de behoefte aan geestelijke verzorging van humanistische zijde bestaat. Ook de gemeenschappen hebben hierin een taak, n.l. door er voor te zorgen, dat er een zo groot mogelijke bekendheid aan wordt gegeven en mee te helpen aan een zo ruim mogelijke informatie.
Tot slot merkte voorzitter van Praag nog op zich niet te verhelen, dat voor sommigen in het Verbond dit een ontwikkeling is, waarmee men enige moeite zal hebben. Laat men daarbij echter wel bedenken, dat we hier, precies als in elke andere situatie, de buitenkerkelijke, die onze steun nodig heeft, niet in de kou mogen laten staan. Dat heeft niets te maken met ieders opvattingen over de betekenis van het leger. Maar ook hier ligt een taak, die niet onuitgevoerd kan blijven en waar we, als humanistische beweging al jarenlang naar hebben gestreefd.

18. G.V. EN ARBEIDSBEMIDDELING

Kunnen wij helpen uitzien?

„Hij was huisschilder, en is door ziekte invalide geworden; in de loop van enkele maanden. Nu wendt hij zich tot mij als p.g.r., of we ook onder geestverwanten in het land willen uitzien naar mogelijkheden van ander werk."
— Hij staat zeker in contact met het Arbeidsbureau? —
„Ja, daar werken ze heel goed mee, en ook nog andere instellingen die met zorg voor invaliden te maken hebben. Maar de man is zo bezorgd, dat hij niet meer aan de slag zal komen; daarom probeert hij netten uit te zetten overal waar 't mogelijk is. Nu weet ik niet, of wij ook iets kunnen doen, misschien door een mededeling in „Kader" of „In en Om".
— Dat is een moeilijke kwestie. Hebt u zelf al enig idee? —
„Nee, daarom belde ik juist. Onze eigenlijke taak is 't niet, maar je wilt zo graag iets dóén."
— Natuurlijk, maar dan is in dit geval het Arbeidsbureau nummer één. Daar mogen we niets buitenom doen. Zou hij al met het Bureau gesproken hebben over eventuele medewerking van ons? —
„Ik denk van niet. Dat had ik 'm eigenlijk wel eerst moeten vragen. Maar 't lijkt zo gauw op een uitvlucht."
— Daarom is 't heel terecht, dat u niet afwijzend hebt geantwoord. 't Is niet meer dan menselijk om mee uit te kijken, als je zoiets eenmaal weet. Maar àls we iets tegenkomen, dan moet dat toch via 't Arbeidsbureau. En verdergaande stappen, zoals annonceren zouden we alleen kunnen doen als het Arbeidsbureau dat wenselijk acht. En eigenlijk nog eerder is 't de vraag, of we daarmee zelf niet van onze taak afdwalen. —
„Daarom aarzel ik ook met m'n verzoek. Temeer omdat het Arbeidsbureau hier zich er werkelijk voor inzet. Maar die man is zelf zo angstig."
— Begrijpelijk; en daarmee zinspeelde u al op onze taak als geestelijk raadsman. —
„Ik ben daar ook wel op ingegaan, maar dan krijg ik het gevoel of ik 'm met een kluitje in 't riet stuur; en hijzelf geloof ik ook."
— Des te beter, dat u zich bepaalt tot wat hij in concreto vraagt. Als we het dan verder concentreren op het Arbeidsbureau, is dat geen afschuiven, maar juist meedenken op de meest efficiënte manier. —
„Dat zou dus zijn: consequent vasthouden aan de instantie, waar z'n vraag in de eerste plaats thuishoort ——"
— Wat een critische instelling en ook onze bijstand niet hoeft uit te sluiten. Ze kunnen daar ook wel 's tekort schieten. Maar dan eerst met het bureau zelf praten. Is dat niet een kwestie van trouw; of recht door zee gaan? —
„Daar zit dus 't punt, waarom 't toch gééstelijk werk is."
— En dat begon al bij uw bereidwilligheid in het algemeen. Men ontmoet het Humanisme niet zozeer in ons praten als in onze houding. —
„Maar dat geldt van 't christendom ook. En: waar ligt dan de grens met het maatschappelijk werk?"
— Daar raakt u een interessant punt, maar dat zou een bespreking apart vergen. Als u 't goed vindt, ronden we eerst dit concrete geval af. —

„Wat mij betreft is dit klaar, ik ben het in hoofdzaak met u eens: blijven bij de concrete vraag die hij stelt, en bij het adres dat daarbij hoort; hem daarin helpen; meeleven, ook door mee te denken in 't alledaagse vlak. Het humanisme en de geestelijke verzorging zit daar dan al in."

Bewustwording niet forceren

— Maar dan nog z'n angst, waarover u sprak? Die kwestie is mij nog niet helemaal duidelijk. Mogen we daar nog even over doorpraten? —
„U bedoelt: Die angst zelf, daar kom je op deze manier nooit aan toe."
— Ja; als uw cliënt weer werk heeft, is de geestelijk raadsman van de baan. Zolang hij blijft komen, is dat alleen omdat er misschien praktische kanten in zitten. —
„Toch ontmoet hij op deze manier het Humanisme, dat zei u zopas nog zelf."
— Ja, maar moet er niet iets bij — —? —
„Ik geloof 't niet. Dat is me nu juist door dit gesprek zo duidelijk geworden. De angst van die man, z'n gevoel van ontwrichtheid kunnen we mischien beter zeggen, die hoef ik niet met woorden te gaan aanroeren. Ik gaf hem al antwoord daarop, door 'm rustig bij z'n centrale adres te houden en juist daarin met hem mee te leven."
— Maar zou hij zelf geen behoefte hebben juist z'n angst uit te spreken, vóór zich te stellen, ermee klaar te komen? —
„Nu nog niet. Ik heb er wel op gezinspeeld, maar hij ging er niet op in. Dan mag ik het toch niet forceren?"
— In geen geval. Ik waardeer juist bijzonder, dat u dat niet gedaan hebt. Uw gevaar was eerder de neiging om iets te gaan „doen" door een advertentie of zo. —
„Daar ben ik nu vanaf. Het doen ligt in de concentratie op zijn eigen situatie."
— Daar ligt dan ook het antwoord op mijn vraag over de angst. Langs deze weg van concentratie kan t.z.t. de totale levensoriëntatie van uw cliënt ter sprake komen. Maar alleen als hijzelf daar op ingaat. —
„Anders wordt het ook gefilosofeer, waar hij toch niet „bij" is; z'n werkelijke gedachten draaien om 't werk-vinden, in elk geval nu nog."

Geestelijke verzorging is geen psychologie

— Alleen nog één toespitsing: Zelfs als t.z.t. die innerlijke omschakeling ter sprake zou komen, is dat eigenlijk nòg een praktische kwestie. B.v. van sociale, psychische of nerveuse aard. Niet, dat daar altijd een vakman bij moet. Gesprekken in het gewone dagelijks leven, en verwerking in jezelf kunnen voldoende zijn. Maar ik bedoel, dat we de geestelijke verzorging niet moeten gaan zoeken in het psychische vlak. —
„Door b.v. te denken: Pas als zijn angst ter sprake komt, zijn we bij de geestelijke verzorging."
— Inderdaad, dat heeft op zichzelf even weinig met geestelijke verzorging te maken als de gesprekken over het zoeken van werk. —
„Even weinig — of evenveel?"
— Allebei. 't Kan er allebei inzitten, of ook niet: 't hangt maar af van de manier, waarop je ermee bezig bent. —

„Die manier moeten we dan nog 's nader definiëren; ter onderscheiding van kerkelijke aanpak, en van het terrein van humanistisch maatschappelijk werk."
— Graag; bij een volgende gelegenheid. —
„Natuurlijk. De draad die ik nu te pakken heb, is in dit concrete geval voorlopig voldoende."

Kruyswijk

HET VERBOND IN DE PLAATSELIJKE SAMENLEVING

Uit het jaarverslag van onze gemeenschap Velsen blijkt, dat leden de volgende functies vervullen:

secretaresse gewest van het H.V.
bezoekster bejaarden-tehuis.
penningmeester N.O.V.I.B.-comité.
lid algemeen bestuur van de Stichting „Velser Gemeenschap".
geestelijk raadsman in de arbeiderskampen.
bestuurslid bejaardenflat.
lid curatorium van de Federatie van Industrie-Volkshuizen.
penningmeester van de Stichting „Velser Gemeenschap".
raadsman bij de Stichting Levens- en Gezinsmoeilijkheden Midden Kennemerland.
lid adviescommissie gemeentelijke openbare leeszaal en bibliotheek.
geestelijk raadsman van de gemeenschap.

We vinden dit een respectabele lijst.

ORGANISATIE HUMANISTISCH VORMINGS ONDERWIJS IN DE GEMEENSCHAPPEN

Nu de werkzaamheden rond het Humanistisch Vormings Onderwijs meer dan een jaar aan de gang zijn, gaan de mogelijkheden en moeilijkheden zich duidelijker aftekenen. Twee zaken komen hierbij naar voren. In de eerste plaats blijkt, dat de mogelijkheden plaatselijk zeer verschillend zijn en dat daarom het geven van algemene aanwijzingen geen eenvoudige zaak is. In de tweede plaats blijkt het bijzonder moeilijk te zijn, belangstelling te wekken voor het vormingsonderwijs, juist in die kringen waar redelijkerwijs zou mogen worden verwacht, dat er belangstelling voor zal bestaan.
In het afgelopen seizoen zijn door verschillende gemeenschappen bijeenkomsten belegd, waarvoor — behalve de leden — ook vertegenwoordigers uit genoemde kringen waren uitgenodigd. Enkele van deze bijeenkomsten werden goed bezocht, andere kunnen helaas niet bogen op een redelijke opkomst. **Het is de bedoeling, dat we in dit artikel eens nagaan, hoe voorbereidingen voor Hum. Vormings Onderwijs getroffen werden,** die geslaagd genoemd kunnen worden en hoopvolle perspectieven bieden voor de toekomst.

Het meest gebruikelijke is een algemene, informatieve openbare bijeenkomst waar een ter zake deskundige spreker inhoud, vorm en organisatorische opzet van het humanistisch vormingsonderwijs uiteen zet. Aan een dergelijke bijeenkomst gaat een grondige voorbereiding vooraf, wil men kunnen bogen op enig succes.
Nadat een spreker gevonden is en de zaal besproken, kan een brief worden opgesteld, zoals een van de gemeenschappen heeft gedaan. Deze brief had de volgende inhoud:

Aan Ouders en Leerkrachten van leerlingen die het Lager en Voortgezet Onderwijs volgen.
Van harte nodigen wij u uit voor een openbare bijeenkomst, welke door de gemeenschap ..... van het Humanistisch Verbond op ..... om acht uur in de zaal van ....., (plaats waar de bijeenkomst gehouden wordt en het adres) wordt belegd en waar de heer ..... (naam en kwaliteiten van de spreker) zal spreken over het onderwerp: 'Humanistisch Vormings Onderwijs'.
Het is u stellig bekend, dat bij de Wet op het Voortgezet Onderwijs, de zgn. Mammoetwet, de mogelijkheid geopend zal worden, naast godsdienst-

onderwijs op de scholen voor Voortgezet Onderwijs, ook Humanistisch Vormings Onderwijs te geven, indien de ouders hier althans om verzoeken. Wat echter het doel en de inhoud van dit Humanistisch Vormings Onderwijs zal zijn, daarover is minder bekend, bestaan wellicht misverstanden. Om één misverstand beslist uit de weg te ruimen: het doel zal nimmer zijn jonge 'humanistjes' te kweken. Kort geformuleerd zouden wij het doel aldus kunnen omschrijven:
Jonge mensen helpen om te komen tot een e i g e n levensbeschouwing en levensovertuiging.
Humanistisch Vormings Onderwijs wil de leerlingen aan het denken zetten, het brengen tot het genuanceerd overwegen van menselijke beslissingen in het leven.
Wat de methode zal zijn van dit Vormingsonderwijs, welke inhoud dit onderwijs zal hebben, dit alles zal de heer ..... nader uitwerken.
Wij hopen en vertrouwen dat u belangstelling zult hebben voor dit Vormingsonderwijs, dat in het bijzonder voor kinderen van buitenkerkelijke ouders is bedoeld, ouders, die voor hun kinderen vragen om kennisneming van levensbeschouwelijke en godsdienstige stromingen en die bij deze informatie de mogelijkheid van een eigen keuze voor hun kinderen verwachten.
Wij hopen van harte, dat uw belangstelling voor dit onderwerp zal resulteren in het bezoeken van deze openbare bijeenkomst, die wij hierboven aankondigden.

(Naam en adres van het secretariaat of de contactpersoon)

Het bestuur van het
HUMANISTISCH VERBOND
Gemeenschap .....

Voor het verspreiden van deze brief kunnen verschillende wegen bewandeld worden.
Voor wat de ouders betreft, kan men de adressen opvragen van de leden van de Vereniging voor Volksonderwijs en verder de Oudercommissies van de lagere scholen (eventueel via de plaatselijke overkoepeling: de Ouderraad) vragen deze brief te willen verspreiden. Een dergelijk verzoek kan ook gericht worden aan de Vereniging van Ouders, die aan de meeste middelbare scholen is verbonden. Ten overvloede kunnen de ouders bereikt worden door middel van een advertentie enkele dagen voor de bijeenkomst te plaatsen in een of meer plaatselijke dagbladen.
De adressen van de onderwijzers kunnen voor een deel verkregen worden via de afdeling van de Ned. Onderwijzers Vereniging. De leraren zijn vrijwel uitsluitend te bereiken door voorgaande brief te richten aan de 'directie en leraren' van alle scholen afzonderlijk.
Bovendien verdient het aanbeveling om de besturen van de verschillende organisaties alsmede de Afdeling Onderwijs van de Gemeente en de Rijksinspectie ter plaatse in afzonderlijke brieven voor de bijeenkomst uit te nodigen.
Tenslotte moeten we de bijzonder neutrale scholen niet vergeten, waarvan de directies, leerkrachten en het schoolbestuur uitgenodigd kunnen worden.
Zoals reeds eerder werd opgemerkt, zijn de voorbereidingen voor een dergelijke bijeenkomst vrij omvangrijk, want alvorens men met de ver-

zending van de brief kan beginnen, zal eerst contact dienen opgenomen te worden met de verschillende organisaties.
Het spreekt vanzelf dat dan het persoonlijke contact verre te prefereren is boven het schriftelijke. Het is daarom alleszins gewenst, dat niet één persoon maar meerderen deze voorbereiding ter hand nemen, waarbij een goede taakverdeling — rekening houdend met ieders capaciteiten en persoonlijke relaties — onontkoombaar is.
Uiteraard moeten ook de leden van het Verbond worden uitgenodigd. Indien de gemeenschap niet over een regelmatig verschijnend blad beschikt, waarin een uitvoerige toelichting kan worden opgenomen, dan kan voorgaande brief aan de leden verzonden worden.

Er zijn ook andere mogelijkheden om een begin te maken met de voorbereidingen voor humanistisch vormings onderwijs. Bijvoorbeeld door alleen de direct bij het onderwijs betrokken personen en instanties uit te nodigen, maar dan wel over twee avonden verdeeld: één avond voor het openbaar en één voor het bijzonder neutraal onderwijs.
Voor het openbaar onderwijs worden de schooldirecties uitgenodigd, de leerkrachten en vertegenwoordigers van de oudercommissies, c.q. oudervereniging, alsmede de Afdeling Onderwijs van de Gemeente. Voor wat betreft de bijzonder neutrale scholen worden uiteraard ook de schooldirecties en leerkrachten uitgenodigd, maar ook vertegenwoordigers van het schoolbestuur en eventueel de oudervereniging. In dit geval kan ook de Rijksinspectie ter plaatse worden uitgenodigd. Uiteraard is het noodzakelijk, dat op beide bijeenkomsten iemand aanwezig is, die precies weet waar het bij het Humanistisch Vormings Onderwijs om gaat. Het verkrijgen van de adressen is bij deze procedure betrekkelijk eenvoudig, want men kan volstaan met het zenden van één brief aan de directie en leerkrachten van de school; één brief naar de oudercommissie van de school of de vereniging van ouders, per adres het adres van de school; één brief naar het schoolbestuur, eveneens per adres schooladres.
Bij wijze van voorbeeld volgt hier een brief, die werd opgezonden aan de bijzonder neutrale scholen:

L.S.

Bij deze neemt de gemeenschap ..... van het Humanistisch Verbond de vrijheid zich met het volgende tot u te wenden:

Zoals u bekend zal zijn, opent de 'mammoetwet', die korte tijd geleden werd aangenomen, de mogelijkheid om bij het openbaar onderwijs naast het reeds bestaande godsdienstonderwijs tevens Humanistisch Vormings Onderwijs te geven, uiteraard alleen voor de kinderen wier ouders dat wensen. Dit is één van de tekenen dat een zekere behoefte is ontstaan aan vormingsonderwijs voor buitenkerkelijke leerlingen. Opmerkelijk is ook in dit verband voorts dat de bedrijfsscholen van Bruynzeel en Stork onlangs hiertoe zijn overgegaan. Bovendien is de welwillende houding in dezen van kerkelijke zijde — met name van de Hervormde Kerk blijkens haar laatste synodale uitspraak — verheugend.
Het Centrum voor Humanistische Vorming te Utrecht, dat door het Humanistisch Verbond werd opgericht, bereidt het Humanistisch Vormings Onderwijs landelijk voor. In verschillende plaatsen zijn werkgroepen op-

gericht om het vormingsonderwijs aldaar voor te bereiden, uiteraard in overleg met het genoemde Centrum in Utrecht. Hier ter plaatse is ook zo'n werkgroep opgericht, dat zich bij dezen aan u wil voorstellen.
Graag zou zij persoonlijk met u kennis willen maken teneinde u nader en uitvoeriger te kunnen inlichten en met u te overleggen of op uw school reeds behoefte aan Humanistisch Vormings Onderwijs bestaat en of dit mogelijkerwijs in de toekomst ook gegeven zou kunnen worden. Daarom zijn wij zo vrij de besturen van de bijzonder neutrale scholen, alsmede de directeuren (c.q. directrices) uit te nodigen voor een bijeenkomst op ..... (datum) in ..... (plaats), aanvang ..... uur.
Wij verzoeken u om (indien mogelijk) ons per ingesloten briefkaart te berichten of u van deze uitnodiging gebruik denkt te maken, en zo ja, met hoeveel personen ongeveer.
Hopend op een prettige kennismaking tekenen wij inmiddels,

hoogachtend,

(Naam en adres van het secretariaat of de contactpersoon)

het bestuur van het
HUMANISTISCH VERBOND
Gemeenschap .....

(Indien men de openbare school schrijft, kan de zinsnede 'Daarom zijn wij zo vrij t/m uit te nodigen' vervangen door 'Daarom zijn wij zo vrij de directies van de openbare scholen, alsmede de oudercommissies, c.q. de vereniging van ouders uit te nodigen').

Een voorbereidende methode, die vooral in kleinere plaatsen succes kan hebben, is om de leden van het Verbond, werkzaam in het onderwijs, persoonlijk uit te nodigen voor een bespreking (bij voorkeur telefonisch of door middel van een bezoek). Daarbij dient er op gelet te worden dat zo veel mogelijk scholen en schooltypen op deze bijeenkomst vertegenwoordigd zijn. De leden-onderwijsmensen worden dan verzocht collega's, die eventueel belangstelling voor het onderwerp hebben, maar geen lid zijn van het Verbond, mee te brengen naar deze bijeenkomst. Op deze bespreking kan dan, nadat meer in het algemeen doel, vorm en inhoud van het Humanistisch Vormings Onderwijs zijn besproken, nagegaan worden hoe de kaarten ter plaatse liggen voor deze vorming en welk beleid verder gevolgd kan worden.
Nogmaals, deze wijze van werken is alleen geschikt voor kleinere gemeenschappen, waar men elkaar persoonlijk goed kent.

Het zal duidelijk zijn, dat — welke wijze men ook kiest — er te allen tijde een goede voorbereiding noodzakelijk is, wil men enige kans van slagen hebben. Maar het is minstens even belangrijk, dat er daarna ook verder gewerkt wordt. Welke vormen dit 'verder werken' kan aannemen, komt in een volgend artikel aan de orde.

M. V.